

УДК 336.025:658.15

*Н. Г. Пігуль, канд. екон. наук, доц.,
Н. А. Дехтяр, канд. екон. наук, доц.,
І. М. Боярко, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

У статті розглядаються особливості забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств. Визначено основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств.

Ключові слова: акціонерні товариства, фінансова безпека, механізм забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств.

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах спостерігається тенденція до зростання ролі акціонерних товариств в економіці України як найбільш ефективної організаційно-правової форми, яка дозволяє суттєво розширити фінансові аспекти розвитку бізнесу і в межах якої поєднуються фінансові можливості та узгоджуються економічні інтереси власників. Разом з цим одночасно зростає і рівень невизначеності та непередбачуваності умов господарювання вітчизняних акціонерних товариств. Така ситуація пов'язана із різноманітними ризиками, характерними для акціонерної форми господарювання, які безпосередньо впливають на стан їх фінансової безпеки. Саме акціонерні товариства сьогодні найбільше потерпають від корпоративних конфліктів та різних загроз їх фінансовій стабільності.

Слід зазначити, що функціонування акціонерних товариств у ринковій економіці багато в чому обумовлене станом їх фінансових ресурсів, що призводить до необхідності розгляду проблем забезпечення фінансової безпеки, особливо в умовах постійної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розв'язання проблем забезпечення фінансової безпеки зробили такі науковці: О. І. Барановський, І. А. Бланк, А. Г. Загородній, С. Н. Ілляшенко, М. М. Єрмошенко, А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун та інші. У роботах зазначених науковців розглядаються теоретичні основи фінансової безпеки та методи її оцінки в сучасних умовах. Високо оцінюючи вклад вищезазначених авторів у вирішення питань забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, слід зазначити про об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і проблемних питань за даним напрямом з урахуванням специфіки акціонерної форми господарювання.

Метою статті є обґрунтування сутності та складових механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств.

Виклад основного матеріалу. Проблеми фінансової безпеки для суб'єктів господарювання, що функціонують у різних сферах економіки та в різних організаційно-правових формах, мають особливе значення. На сьогоднішній день діяльність майже всіх підприємств пов'язана з фінансовими ризиками, високим рівнем конкуренції, нестачею фінансових ресурсів, неможливістю спрогнозувати перспективи отримання прибутку. Ці негативні фактори змушують підприємства, зокрема акціонерні товариства, більше уваги приділяти питанням фінансової безпеки, зокрема реально оцінювати фінансові ризики, формувати резерви, своєчасно вносити корективи у свої фінансові стратегії.

Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі не існує єдиного тлумачення поняття “фінансова безпека підприємства”, що в першу чергу зумовлено відсутністю даного поняття на законодавчому рівні. Підходи до визначення даного поняття подано в таблиці 1.

Результати аналізу вказують на те, що основними критеріями, які є базовими підходами до визначення поняття “фінансова безпека”, є: ресурсно-функціональний (стан захищеності фінансових інтересів), статичний (оцінка фінансового стану), структурний (складова економічної безпеки).

Таблиця 1 – Підходи до трактування сутності “фінансова безпека”

Автор	Визначення
О. І. Барановський	ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин
А. В. Гукова, І. Д. Анікіна	здатність підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища
О. Е. Гудзь	забезпечення стійкого розвитку, яке сприяє подальшому удосконаленню соціально-економічної системи і має дієвий, ефективний механізм виявлення і протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам
І. О. Бланк	кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах
К. С. Горячева	наявність такого фінансового стану, який характеризується збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, котрі використовуються підприємством, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи

Продовження таблиці 1

Автор	Визначення
С. Ф. Покропивний	складова економічної безпеки, яка полягає у найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів
О. І. Судакова	важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин
В. В. Каркавчук	така динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість від внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до сталого і збалансованого розвитку та захисту фінансових інтересів

Необхідність уточнення методологічних підходів до поняття “фінансова безпека акціонерного товариства” визначається безпосередньо специфікою організації фінансових відносин у даній організаційно-правовій формі, а саме: порядком створення і правовим статусом; системою управління; можливостями фінансування; порядком формування капіталу; особливостями розподілу прибутку; питаннями розподілу і відчуження майна і т.д. У свою чергу, для кожного з цих аспектів існують характерні фінансові ризики, притаманні для акціонерної форми власності, які виникають під дією негативних реальних і потенційних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ. Так, особливості організації фінансів акціонерних товариств полягають у значних потенційних можливостях фінансового забезпечення акціонерних товариств (визначених їх інвестиційною привабливістю); в існуванні складної системи фінансових відносин між структурними підрозділами товариства; у прозорості їх фінансово-господарської діяльності; наявності особливої системи взаємовідносин учасників і акціонерного товариства як юридичної особи з приводу розподілу результатів діяльності; можливість залучення фінансових ресурсів на фондовому ринку. Отже, в умовах динамічності ринкових відносин особливо актуальною є проблема забезпечення надійного захисту інтересів акціонерного товариства, яка реалізується через створення дієвої системи його фінансової безпеки.

Тому, на нашу думку, під фінансовою безпекою акціонерного товариства слід розуміти такий фінансовий стан, що характеризується збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються акціонерним товариством у процесі функціонування, стійкістю до загроз зовнішнього і внутрішнього

характеру, здатністю забезпечувати достатнім обсягом фінансових ресурсів діяльність у поточному й перспективному періоді, а також реалізацію фінансових інтересів власників акціонерного товариства.

Слід зазначити, що фінансова безпека акціонерного товариства дає змогу забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність і фінансову незалежність акціонерного товариства; оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів акціонерного товариства; ідентифікувати небезпеки і загрози стану акціонерного товариства та розробляти заходи щодо їх вчасного усунення; розробляти і запроваджувати фінансову стратегію на основі здійснення оцінки кількісних та якісних показників, які мають граничні значення.

Основними умовами забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства є:

- наявність в акціонерного товариства стійкої до загроз власної фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії і завдань;
- збалансованість і комплексність фінансових інструментів, що використовуються у товаристві;
- узгодження фінансових інтересів акціонерного товариства з інтересами інших суб'єктів його фінансових відносин;
- постійний розвиток фінансових відносин товариства.

Об'єктом забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів товариства, додержання яких вимагає вжиття заходів щодо їх захисту в процесі фінансової діяльності. Саме фінансові інтереси акціонерного товариства становлять основу побудови фінансових відносин у товаристві, визначають довгострокові та короткострокові пріоритети і напрями розвитку всієї його фінансової діяльності, формують спонукальні мотиви фінансово-економічної активності в ринковому середовищі. Загальна система фінансових інтересів визначається в процесі формування фінансової стратегії акціонерного товариства та знаходить відображення в стратегічних цілях і завданнях розвитку. Отже, фінансову безпеку можна розглядати як здатність акціонерного товариства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до мети загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеності й конкурентного середовища.

У цілому життєздатність акціонерного товариства визначається усталеністю його фінансової діяльності, однак порушення пропорцій і зв'язків в організації фінансових відносин акціонерного товариства веде до її дестабілізації і, як наслідок, виникнення кризових явищ у

здійсненні фінансових операцій і процесів. Саме тому система фінансової безпеки акціонерного товариства повинна відповідати вимогам стабільності в частині своєї здатності підтримувати відносно постійні параметри захищеності фінансових інтересів в умовах тривалого впливу деструктивних факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Процес управління фінансовою безпекою передбачає розробку та реалізацію певного механізму. Під механізмом забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства слід розуміти сукупність чітко визначених дій зі створення надійних умов гарантування його захисту від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Ці дії можуть містити в собі сукупність організаційних, фінансових і правових засобів впливу з боку суб'єктів управління фінансами акціонерного товариства, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію і ліквідацію загроз фінансовій безпеці даного суб'єкта підприємства. До основних загроз, що спричиняють необхідність розробки механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства, можна віднести: погіршення фінансового стану, привабливість бізнесу для рейдерства, порушення законодавства при оформленні прав власності, наявність принципал-агент-конфліктів.

В основі механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства знаходиться системне поєднання інструментів, методів, важелів та інформаційно-аналітичного забезпечення, створюваних на базі принципів забезпечення фінансової безпеки, що об'єктивно існують як економічні закономірності, а також виробляються суб'єктами управління фінансової безпеки акціонерного товариства для досягнення і захисту його фінансових інтересів (рис. 1). Слід зазначити, що фінансова безпека є складовою фінансового механізму функціонування акціонерного товариства.

Структура механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства формується з урахуванням принципів управління фінансовою безпекою акціонерного товариства, а саме:

- первинність господарського законодавства;
- застосування програмно-цільового управління;
- обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;
- інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою із загальною системою фінансового менеджменту;
- забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу;
- взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства;

- необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз;
- відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;
- координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві;
- необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки підприємства;
- наявність зворотного зв'язку;
- необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки;
- мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Рисунок 1 – Механізм забезпечення фінансової безпеки АТ

Основними елементами механізму забезпечення фінансової безпеки акціонерного товариства є такі: організаційна структура, що дозволяє проводити аналіз стану фінансової безпеки акціонерного товариства і розробку стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків під час формування та реалізації фінансової стратегії; функції управління, зокрема планування (включаючи програмування і прогнозування), організація і регулювання, стимулювання, контроль у складі обліку, аналізу й аудиту; методи управління; фінансові інструменти; критерії оцінки рівня фінансово-економічної безпеки та ефективності управління фінансово-економічною безпекою.

Висновки. Фінансова безпека відіграє значну роль у забезпеченні ефективного розвитку підприємства. Розроблена система заходів забезпечення фінансової безпеки створює умови для реалізації довгострокових корпоративних і фінансових цілей акціонерного товариства, дозволяє реально оцінити фінансові можливості товариства та забезпечити максимальне використання його внутрішнього і зовнішнього потенціалу.

Список літератури

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О. І. Барановський ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : КНТЕУ 2004. – 760 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Горячева К. С. – К. : НАУ 2006. – 17 с.
4. Гудзь О. Е. Финансовая безопасность агроформирований в условиях кризисных деформаций экономического пространства Украины: диагностика экономических возможностей / О. Е. Гудзь // Российский экономический прогноз. – Москва : МФК, 2009.
5. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – № 3. – С. 98–102.
6. Яришко О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства / О. Яришко, Є. Ткаченко, В. Березін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_3/pdf/yaryshko.PDF.

Отримано 06.08.2013

Summary

The article considers the features of ensuring the financial security of joint-stock companies. Key elements for the mechanism to ensure the financial security of joint-stock companies are identified in the article.